

Szkoła ponadpodstawowa

JĘZYK POLSKI, WIEDZA O SPOŁECZŃSTWIE

Scenariusz zgodny z podstawą programową
(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dn. 2 marca 2018 r.)

Szkoła ponadgimnazjalna

JĘZYK POLSKI, WIEDZA O SPOŁECZŃSTWIE

Scenariusz zgodny z podstawą programową
(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dn. 23 grudnia 2008 r.)

Scenariusz lekcji z wykorzystaniem
metod aktywizujących (45 min)

Czy każdy może być dziennikarzem?

Opracował: Jarosław Basaj

Aktualizacja i redakcja: Małgorzata Bazan i Maciej Dowgiel

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe

Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode.pl>

Cele lekcji:

Uczeń:

- ✓ **poznaje terminy z zakresu teorii literatury**
- ✓ **redaguje prostą informację prasową**
- ✓ **umiejętnie posługuje się mówioną i pisaną odmianą języka**
- ✓ **rekonstruuje przebieg wydarzeń dzięki poznanym faktom**
- ✓ **wykazuje dziennikarską zasadę bezstronności wobec problemów, zjawisk i ludzi**
- ✓ **rozdziela, co jest relacją dziennikarską, a co komentarzem**
- ✓ **rozumie, na czym polega odpowiedzialność za słowo**
- ✓ **nabywa umiejętności potrzebne do życia w społeczeństwie informacyjnym**
- ✓ **korzysta ze słownika w formie papierowej i elektronicznej**
- ✓ **współpracuje z grupą**

Metody:

- ✓ **praca z tekstami kultury**
- ✓ **praca w grupach i praca indywidualna**
- ✓ **metoda problemowa**
- ✓ **dyskusja**
- ✓ **„burza mózgów”**
- ✓ **miniwykład**

Środki dydaktyczne:

- ✓ **karty pracy**
- ✓ **dostęp do Internetu**
- ✓ **prezentacja multimedialna**
- ✓ **rzutnik multimedialny/tablica interaktywna**

Powiązanie z podstawą programową z języka polskiego:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych,

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację,

3) rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja, homilia), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

2) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt),

3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną),

7) stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność,

8) rozróżnia pojęcia manipulacji, dezinformacji, postprawdy, stereotypu, bańki informacyjnej, witalności; rozpoznaje te zjawiska w tekstach i je charakteryzuje.

ZAKRES ROZSZERZONY

3) określa funkcje języka: poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (dostosowanie języka do sytuacji komunikacyjnej) oraz społeczną (budowanie wspólnoty regionalnej, środowiskowej, narodowej).

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych,

- 2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej,
- 3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa),
- 4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki,
- 9) stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z uwzględnieniem środków pozajęzykowych,
- 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe,
- 12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

ZAKRES ROZSZERZONY

pełnią wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: esej, interpretacja porównawcza, reportaż, felieton.

Powiązanie z podstawą programową z wiedzy o społeczeństwie:

ZAKRES PODSTAWOWY

II. Społeczeństwo obywatelskie. Uczeń:

- 6) przedstawia współczesne media w Rzeczypospolitej Polskiej – wymienia główne dzienniki, tygodniki społeczno-polityczne, stacje telewizyjne i radiowe, portale internetowe; charakteryzuje wybrany tytuł/stację/portał ze względu na specyfikę, formy i treści przekazu,
- 7) krytycznie analizuje przekazy medialne i porównuje przekazy różnych mediów dotyczące tych samych wydarzeń czy procesów; formułuje własną opinię w oparciu o poznane fakty; rozpoznaje przejawy nieetycznych zachowań dziennikarzy.

ZAKRES ROZSZERZONY

VI. Społeczeństwo obywatelskie i kultura polityczna. Uczeń:

- 14) charakteryzuje rolę współczesnych mediów w debacie publicznej; analizuje przebieg debaty publicznej na wybrany temat,

- 15) charakteryzuje specyfikę jednego z tygodników społeczno-politycznych w Rzeczypospolitej Polskiej ze względu na odbiorców, formę przekazu, orientację ideologiczną, typ własności,
- 16) krytycznie analizuje przekazy medialne; wyjaśnia podstawowe mechanizmy manipulacji wykorzystywane w mediach; wskazuje rolę Rady Etyki Mediów w Rzeczypospolitej Polskiej.

Powiązanie z podstawą programową z 27 sierpnia 2012 r.:

Powiązanie z podstawą programową z języka polskiego:

POZIOM PODSTAWOWY

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

1. Czytanie i słuchanie.

Uczeń:

- 1) odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości,
- 3) rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu,
- 4) wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście,
- 5) wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia,
- 8) rozpoznaje pytania podchwytliwe i sugerujące odpowiedź,
- 9) rozpoznaje manipulację językową w tekstach reklamowych, w języku polityków i dziennikarzy.

4. Wartości i wartościowanie. Uczeń:

- 1) dostrzega związek języka z wartościami, rozumie, że język podlega wartościowaniu, (np. język jasny, prosty, zrozumiały, obrazowy, piękny), jest narzędziem wartościowania, a także źródłem poznania wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy dłuższy tekst pisany lub mówiony zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej,

7) wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje).

Powiązanie z podstawą programową z wiedzy o społeczeństwie:

POZIOM ROZSZERZONY

14. Środki masowego przekazu. Uczeń:

- 1) opisuje funkcje mediów w państwie demokratycznym i niedemokratycznym (na wybranych przykładach),
- 2) uzasadnia znaczenie niezależności i pluralizmu mediów; ocenia skutki ich ograniczania,
- 3) wyjaśnia, jakimi zasadami etycznymi powinny się kierować media i ocenia przykłady kontrowersyjnych działań dziennikarzy i mediów,
- 4) wyjaśnia, na czym polega zasada wolności słowa, i wskazuje na przypadki jej nadużycia,
- 5) przedstawia najważniejsze media w Polsce i na świecie (odbiorcy, zasięg, forma przekazu, orientacja ideologiczna, typ własności); charakteryzuje wybrane media lokalne,
- 6) charakteryzuje prasę wielkonakładową i ocenia jej rolę w debacie publicznej,
- 7) krytycznie analizuje przekazy medialne, oceniając ich wiarygodność i bezstronność oraz odróżniając informacje od komentarzy,
- 8) ocenia zasoby Internetu z punktu widzenia rzetelności i wiarygodności informacyjnej; świadomie i krytycznie odbiera zawarte w nich treści.

Przebieg lekcji:

- **FAZA WSTĘPNA**

Dziennikarz – definicje i cechy.

1. Nauczyciel rozpoczyna lekcję od quizu Kahoot: goo.gl/VM4gP1.

2. Następnie nauczyciel rozdaje uczniom kartę pracy, w której będą robić notatki i zapisuje na tablicy słowo „dziennikarz”. Uczniowie podają skojarzenia z tym wyrazem. Na tablicy zostają zapisane wszystkie zaproponowane odpowiedzi, np.: osoba, która szuka wydarzeń, obserwuje je i przekazuje informacje, reporter, pracownik gazety, *paparazzi*, dociekliwy, pewny siebie, wykształcony, zorientowany w świecie. Potem nauczyciel zadaje pytania: „Czy każdy może być dziennikarzem”, „Czy etyka jest ważna w zawodzie dziennikarza, czy można ją ominąć?”, „Jakie znacie rodzaje dziennikarstwa?”. Krótko omawia dokumenty, które pojawiły się w quizie.

- **FAZA REALIZACYJNA**

Dziennikarstwo w praktyce prasowej.

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat tego, czy materiały prezentowane w różnych tytułach prasowych różnią się jakimiś charakterystycznymi cechami. Uczniowie powinni zwrócić uwagę na to, że w zależności od tego, do jakiego odbiorcy kierowany jest tekst lub jaki charakter ma gazeta – teksty mają różną tematykę, styl, język, sformułowania. Jeśli tego nie zauważą, nie należy o tym mówić, ponieważ w kolejnym etapie lekcji sami do tego dojdą.
2. Nauczyciel dzieli uczniów na kilkusobowe grupy. Każda z nich dostaje inne pismo,

np.: „Fakt”, „Claudia”, „Dziakowiec”, „Gość Niedzielny”, „Cogito”, „Polityka”, „Gazeta Wyborcza”, „Rewia”, „Sens”, „Życie na gorąco”, „Wprost”. Uczniowie wybierają tekst, w którym odnajdują charakterystyczne cechy. Przedstawiają je, by określić w ten sposób specyfikę poszczególnych tytułów (np.: sprawy młodzieżowe, społeczne, polityczne, poważne lub błahe tematy, nauka, sensacja itp.).

3. Uczniowie na podstawie wybranych tekstów określają charakterystyczne cechy budowy artykułu prasowego, (np.: tytuł, lead, akapity, śródtytuły, podpis).
4. Nauczyciel syntetyzuje zebrane od uczniów informacje i uzupełnia je. Zapoznaje z tezą, że wiadomość powinna być zbudowana na kształt odwróconej piramidy. Przy podstawie umieszczone są najważniejsze informacje, które mają przyciągnąć uwagę czytelnika. Następnie temat zostaje rozwinięty, podane na początku informacje są poszerzane, a bliżej wierzchołka odwróconej piramidy mogą pojawić się rzeczy mniej ważne.

Nauczyciel mówi, że każda informacja powinna być zbudowana według prostego szablonu, czyli powinny się w niej znaleźć odpowiedzi na pytania: co? kto? gdzie? kiedy? jak? dlaczego? w jakim celu? z jakimi skutkami?. Jeśli choćby na jedno z tych pytań nie ma odpowiedzi, informacja jest niepełna; kolejność odpowiedzi zależy od tego, co uznane zostało za najważniejsze w danym wydarzeniu.

Ilustracją wykładu nauczyciela jest pokaz multimedialny prezentujący poszczególne elementy artykułu (np.: TYTUŁ – to pierwsza informacja dla czytelnika, której zadaniem jest zaintrygowanie czytelnika; często zawiera grę słów, pytanie retoryczne, dowcip; LEAD – krótkie, 2–4 zdaniowe informacje zapowiadające, o czym będzie tekst. W leadzie wyjaśniamy przyczynę jego napisania lub intrygujący fragment tekstu. Lead ma zachęcić czytelnika do przeczytania całego artykułu; ŚRÓD TYTUŁ – to krótki, 2–4 wyrazowy, tytuł części tekstu w długich artykułach), schemat „odwróconej piramidy” oraz wypisane pytania: co? kto? gdzie? kiedy? jak? dlaczego? w jakim celu? z jakimi skutkami?

5. Ćwiczenie dziennikarskie – informacja z konferencji prasowej.

Uczniowie wcielają się w role dziennikarzy, a nauczyciel w rolę urzędnika (rzecznik prasowy, prezydent miasta, wojewoda, sołtys itp.). Uczestniczą w konferencji prasowej, podczas której przekazywana jest wiadomość o niecodziennym wydarzeniu, które miało miejsce w okolicy. Urzędnik nie chce zdradzić szczegółów, a dziennikarze mają dowiedzieć się jak najwięcej, by za chwilę napisać o tym artykuł

do swojej gazety (tytuły gazet przydzielone zostały grupom wcześniej – np.: „Cogito”, „Polityka”, „Echo Dnia”, „Rewia”, „Sens”, „Fakt”, „Claudia”, „Działkowiec”, „Gość Niedzielny”, itd.). Nauczyciel informuje, co oznacza w redakcji termin „deadline”. Konferencja trwa 5–6 minut, potem jest czas na napisanie artykułu – deadline to 15 minut. Uczniowie prezentują krótkie teksty skonstruowane w grupach zgodnie z poznanymi zasadami

- **FAZA PODSUMOWUJĄCA**

Nauczyciel rozmawia z uczniami o efektach ich pracy. Powinny pojawić się wnioski wskazujące na to, że wiadomość, którą przekazuje dziennikarz, musi być rzetelna i zrozumiała dla przeciętnego odbiorcy. Musi być przekazana w sposób obiektywny. Komentarz musi być oddzielony od informacji. Nie trzeba nadużywać fachowych terminów, a jeżeli są konieczne, należy je wyjaśnić. Tekst powinien być przejrzysty, napisany krótkimi zdaniami i nie poruszać zbyt wielu wątków. W zależności od tego, w jakim piśmie ma ukazać się wiadomość i do jakiego odbiorcy jest skierowana, zostaje przekazana w inny sposób, itd. Uczniowie powinni zwrócić uwagę na rolę przekazu dziennikarskiego w życiu społeczeństwa. Podkreślają najważniejsze cechy, między innymi: obiektywizm, kompetencje, poprawność językową itp.

Nauczyciel wyświetla i omawia prezentację multimedialną dotyczącą etyki dziennikarskiej: goo.gl/tuJc3G.

Praca domowa

1. Sporządź notatkę w zeszycie na podstawie notatek z karty pracy.
2. Napisz artykuł prezentujący podręcznik do języka polskiego, z którego korzystasz na lekcjach. Zwróć uwagę na zawarte w nim treści, ich przydatność i atrakcyjność oraz stronę graficzną. Wykorzystaj zdobytą na lekcji wiedzę o zasadach konstruowania informacji.

Proponowana bibliografia

1. Ilona Godlewska, *Etyka dziennikarska – rzeczywistość czy fikcja?* „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 3-4, 261-271, 2007-2008.
2. Bartłomiej Golka, *Etyka dziennikarska – utopia czy rynek?* [w:] „Zeszyty Prasoznawcze” 1995, s. 14–22.
3. Bartłomiej Golka, Bogdan Michalski, *Etyka dziennikarska a kwestie informacji masowej*, Centr. Ośr. Metodyczny Studiów Nauk Polit. UW Warszawa 1989.
4. Rada Etyki Mediów, *Karta Etyczna Mediów* [online], Dostępny w Internecie: goo.gl/8LNCvJ [dostęp: 6.09.2018]

KARTA PRACY:

(w formie tabeli do uzupełniania):

dziennikarz / dziennikarstwo	
Skojarzenia	
Cechy	
Etyka	
Definicja	
Rodzaje	
Tematy	
Elementy tekstu	
Odwrócona piramida	
Ważne pytania	
ĆWICZENIE – informacja z konferencji prasowej	
Notatki	
Tytuł	
Lead	
Treść (zasada odwróconej piramidy, odpowiedzi na ważne pytania)	
Podpis	